

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ
ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ

Π. Κ. ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗ
*Η Ευρώπη σε αναζήτηση
νέας αρχιτεκτονικής –
Η πορεία προς την Ευρωπαϊκή
Ένωση και η Ελλάδα*
Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1992

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ αυτό του Π.Κ. Ιωακειμίδη αποτελείται από μια σειρά άρθρων που δημοσιεύθηκαν το 1990, το 1991 και στις αρχές του 1992 σε εφημερίδες και περιοδικά (*Οικονομικός Ταχυδρόμος, Αντί, Καθημερινή, Βήμα, Επιθεώρηση Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*). Καλύπτει πλήθος θεμάτων που δεσπόζουν στις ευρωπαϊκές πολιτικές διεργασίες των αρχών της τελευταίας δεκαετίας του αιώνα μας: νομισματική, πολιτική, αμυντική ενοποίηση της Ευρώπης, σχέση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, πόλεμος στον Περσικό Κόλπο, κρίση του διπολικού συστήματος λόγω των εξελίξεων στην πρώην ΕΣΣΔ, πολιτική της Ε.Κ. στα Βαλκάνια και ειδικότερα στη Γιουγκοσλαβία. Τα θέματα που θίγονται είναι, λοιπόν, πολλά και στην παρακάτω παρουσίαση του βιβλίου θα περιοριστώ σε ορισμένες επισημάνσεις των κυριότερων «μοτίβων» που έρχονται και επανέρχονται.

1. Ως πρώτη παρατήρηση, θα έλεγα ότι ο υπότιτλος του βιβλίου είναι μάλλον πιο ενδεικτικός του περιεχομένου του απ' ό,τι ο τίτλος του. Πράγματι, το μεγαλύτερο μέρος του βιβλίου καταπιάνεται με τις διεργασίες που οδήγησαν στη συνθήκη του Μάαστριχτ καθώς και με το περιεχόμενό της. Τα προβλήματα που θέτει η πολιτική ένωση και η νομισματική ενοποίηση δεσπόζουν· συχνά μάλιστα μετεξελισσονται καθώς προχωρούμε στην ανάγνωση του κειμένου. Οι ενότητες του βιβλίου είναι, άλλωστε, χαρακτηριστικές: μέρος πρώτο, η πορεία προς το Μάαστριχτ, μέρος δεύτερο η συνθήκη και οι συνέπειές της, μέρος τρίτο –κατά πολύ μικρότερο– η Ε.Κ. στο διεθνές σύστημα.

2. Συνέπεια της διάρθρωσης και της αρθρογραφικής φύσης του βιβλίου είναι ότι τα κείμενα έπονται το ένα του άλλου, παρακολουθώντας από κοντά τις εξελίξεις, αλλά όχι υπό τη μορφή του ιστορικού δοκιμίου που, γνωρίζοντας την κατάληξη, περιγράφει τις διεργασίες που οδηγούν σε αυτή. Ενδεικτικά αναφέρω το άρθρο (σσ. 76–84) που δημοσιεύεται ενόψει της συνόδου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Μάαστριχτ, αλλά ακόμα πιο χαρακτηριστική είναι η ίδια η γλώσσα που χρησιμοποιείται στις αναφορές στην ανατολική Ευρώπη (αρχικά, εν έτει 1990–1991, γίνεται πάντα λόγος για την ΕΣΣΔ ή αναφέρεται η πιθανή κρίση στη Γιουγκοσλαβία). Το δημοσιογραφικό αυτό στοιχείο της παρακολούθησης των εξελίξεων που τρέχουν, και μάλιστα κατά ραγδαίο τρόπο, δεν αφαιρεί από το βιβλίο: τουναντίον του δίνει μια ζωντάνια, καθιστώντας το ίδιο μέρος της ιστορίας – αρκεί βέβαια ο αναγνώστης να προσέχει, στην αρχή κάθε κεφαλαίου, πότε έχει γραφτεί.

3. Βασική και επαναλαμβανόμενη δια-

πίστωση του Π. Ιωακειμίδη είναι ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, αν και προϊόν της ψυχροπολεμικής τάξης πραγμάτων μετά τον πόλεμο, επέδειξε, μέχρι τώρα, μια εξαιρετική ικανότητα προσαρμογής και απορρόφησης των νέων συνθηκών. Πράγματι, επιβίωσε της ύφεσης και ευρωπαϊσοδοξίας που χαρακτήρισε τη δεκαετία του 1970 (εν πολλοίς ως επακόλουθο των πετρελαϊκών κρίσεων), αναπτύχθηκε οικονομικά όσο και θεσμικά κατά τη δεκαετία του 1980 (όπου πέρα από τις διευρύνσεις προς τις νοτιοευρωπαϊκές χώρες, υπήρξε ορόσημο η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη) και βρέθηκε, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, να αποτελεί πόλο έλξης (οικονομικό αλλά και πολιτικό – ιδεολογικό) για τις χώρες (νέες ή παλιές) που προέκυψαν με την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού.

4. Το θέμα που ανακύπτει από την παραπάνω διαπίστωση είναι πως η Κοινότητα πρέπει να πάψει να είναι ένας «οικονομικός γίγας αλλά πολιτικός νάνος» στις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται. Με άλλα λόγια, τίθεται επί τάπητος το πρόβλημα της κοινής εξωτερικής πολιτικής και, γενικότερα, της πολιτικής ενοποίησης, βάσει νέων προτύπων οργάνωσης. Επ' αυτού συνυπάρχουν και συγκρούονται, στους κόλπους της Ε.Κ. δύο αντιλήψεις: η ομοσπονδιακή προοπτική, όπου ενισχύεται το υπερεθνικό στοιχείο και «κοινοτικοποιούνται» τόσο η κοινή εξωτερική πολιτική όσο και ο τομέας της άμυνας και η «εθνοσταθεροποιητική» αντίληψη, που αντιτίθεται στην υπέρβαση του εθνικού κράτους και προτιμάει λύσεις που βασίζονται περισσότερο στη διακυβερνητική συνεργασία. Αν και οι τελικές συμφωνίες στους κόλπους της Ε.Κ. είναι πάντα αποτέλεσμα συμβιβασμών, η ομοσπονδιακή άποψη φαίνεται, τα τελευταία χρόνια, να έχει κερδίσει έδαφος, προωθούμενη από τον άξονα Παρισίων–Βόννης, αλλά και από τις μικρότερες ευρωπαϊκές χώρες (όπως η Ισπανία, η Ελλάδα και το Βέλγιο). Όπως συνέβαινε για πολλά χρόνια, αλλά φάνηκε και στο Μάαστριχτ, κύριος πολέμιος μιας τέτοιας εμβάθυνσης ήταν και παραμένει η Βρετανία.

5. Από τα παραπάνω –που ο Π. Ιωακειμίδης περιγράφει αναλυτικά με πλήθος αναφορές σε αποφάσεις που πάρθηκαν σε διάφορες πολιτικές συναντήσεις, συνδιασκέψεις και συμβούλια– προκύπτουν τα εξής ουσιώδη ερωτήματα: (Α) Ποία η ακριβής σχέση του οικονομικού με το πολιτικό στοιχείο – όχι τόσο γενικά, όσο στην παρούσα φάση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης: συγκεκριμένα, κατά πόσον η Ο.Ν.Ε. και η πολιτική ένωση, όχι μόνο συζητώνται από κοινού, αλλά έχουν μια τέτοια σχέση αλληλεξάρτησης που η επιτυχία της μιας συμπαρασύρει και την άλ-

λη και αντιστρόφως; (Β) Κατά πόσον η ολοκλήρωση της διαδικασίας «1992», με τη δημιουργία μιας πράγματι ενιαίας αγοράς, ωθεί νομοτελειακά προς την καθιέρωση κοινής νομισματικής πολιτικής με κατάληξη στο ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα; (Γ) Είναι ή όχι δυνατή η σταθεροποίηση, το «πάγωμα» της παρούσας κατάστασης των πραγμάτων μέσα στην Κοινότητα, χωρίς περαιτέρω πρόοδο, ή κάτι τέτοιο οδηγεί αναγκαστικά σε οπισθοδρόμηση και «ξήλωμα» των μέχρι τώρα επιτευγμάτων; Τα ερωτήματα αυτά, που, κατά τη γνώμη μου, είναι καίρια, εν μέρει μνημονεύονται ρητώς, εν μέρει αναφέρονται ακροθιγώς και εν πολλοίς πλανώνται σαν φαντάσματα πάνω από το βιβλίο αλλά και πάνω από την ίδια την πραγματικότητα στην οποία αναφέρεται και την οποία ζούμε. Οι ερωτήσεις αυτές έγιναν ακόμη πιο επίκαιρες με το δημοψήφισμα για το Μάαστριχτ στη Δανία και τη Γαλλία – γεγονότα στα οποία το βιβλίο δεν προφταίνει να αναφερθεί.

6. Ως προς το ζήτημα της νέας ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής, το βιβλίο αναφέρεται αφενός στη θεσμική-πολιτική οργάνωση της συλλογικής άμυνας της γυραιάς ηπείρου (οι προοπτικές του ΝΑΤΟ, της ΔΑΣΕ και της ΔΕΕ), αφετέρου στην πολιτικοοικονομική συγκρότηση ομόκεντρων κύκλων με κέντρο την Ε.Κ. Τα διλήμματα, εν προκειμένω, είναι όντως μεγάλα: σε τι ρυθμό πρέπει να συντελεστεί η διεύρυνση της Κοινότητας με τις χώρες της (πρώην;) ΕΖΕΣ, αλλά και με τις χώρες της κεντρικής Ευρώπης και κατά πόσον αυτό θα γίνει εις βάρος της εμβάθυνσης και «συννοχής» της Ε.Κ. των δώδεκα; Με την πρώτη ομάδα χωρών υπάρχει ήδη η δημιουργία του ευρωπαϊκού οικονομικού χώρου, που αντανακλά στενότετους ιστορικούς οικονομικούς-πολιτικούς-πολιτισμικούς δεσμούς και συγγένειες που διευκολύνουν τη διεύρυνση. Αλλά οι χώρες της ανατολικής και κεντρικής Ευρώπης, με τις οποίες η Κοινότητα προωθεί νέες βαθύτερες μορφές σύνδεσης, απέχουν πολύ –πολιτικά όσο και οικονομικά– από το να πληρούν τις προϋποθέσεις για πλήρη ένταξη. Η «αρχιτεκτονική», που στην πράξη θα διαμορφωθεί, μπορεί, επιπλέον, στην ιεράρχηση που θα κάνει, να δημιουργήσει προστριβές: για παράδειγμα, κατά πόσον η βοήθεια προς τις χώρες της Α. Ευρώπης –συμπεριλαμβανομένης της πρώην ΕΣΣΔ– θα σημάνει περιορισμό των κονδυλίων που διατίθενται στο εσωτερικό της Ε.Κ. με στόχο τη «συννοχή», ενόψει μάλιστα και της ΟΝΕ. Επίσης, κατά πόσον το άνοιγμα της Κοινότητας προς «ανατολάς» θα υποβαθμίσει ή θα αναβαθμίσει τις σχέσεις της με την Τουρκία, με την οποία ήδη από τη δεκαετία του 1960 διατηρεί στενούς δεσμούς, βάσει της συμφωνίας σύνδεσης; Τέλος, πόσο οι

ενδοκοινοτικές συνθήκες ύφεσης και ανεργίας επιτρέπουν το άνοιγμα της κοινοτικής αγοράς στα προϊόντα των χωρών αυτών; – που, προς το παρόν, ευρισκόμενες σε συνθήκες μετάβασης και αναστάτωσης, εξάγουν ελάχιστα. Τέλος, πώς η νέα ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική θα αντιμετωπίσει το πρόβλημα της τεράστιας μετακίνησης πληθυσμών που σημειώνεται από ανατολάς προς δυσμάς –πλήττοντας κυρίως τη Γερμανία– και μπροστά στο οποίο οι συζητήσεις περί ελεύθερης κυκλοφορίας εργαζομένων στους κόλπους της Ε.Κ. μοιάζουν μάλλον αστειές; Ορισμένα από τα ερωτήματα αυτά θίγονται στο βιβλίο, αλλά τα περισσότερα να μην δεν αναφέρονται αλλά αβίαστα προκύπτουν διαβάζοντάς το.

7. Όσον αφορά ειδικότερα στη θέση της Ελλάδας στην Κοινότητα, οι επισημάνσεις του Π. Ιωακείμδη είναι σαφείς και ιδιαίτερα χρήσιμες. Δεν γίνεται καν αναφορά στο ευρύτατα πλέον αποδεκτό γεγονός ότι η χώρα μας ωφελείται από την πλήρη συμμετοχή της στην Ε.Κ. Τονίζεται, ωστόσο, ότι η Ελλάδα, ούσα μικρή χώρα, έχει κάθε συμφέρον στην προώθηση ομοσπονδιακού τύπου λύσεων στη θεσμική οργάνωση της Ε.Κ. – διότι έτσι διαφυλάσσεται αποτελεσματικότερα από την τυχόν ηγεμονία των μεγάλων κρατών μελών. Υπογραμμίζεται επίσης το ελληνικό συμφέρον στην κοινή ευρωπαϊκή άμυνα– που προοπτικά θα μπορούσε να ανακουφίσει κάπως την Ελλάδα από το τεράστιο πολιτικό όσο και οικονομικό κόστος της ασφάλειάς της. Τέλος, σαν μοτίβο που επαναλαμβάνεται, θίγεται το ζήτημα του εκσυγχρονισμού της ελληνικής πολιτικής και οικονομικής ζωής και, μάλιστα, η σχέση αυτού με τον «εξευρωπαϊσμό». Πράγματι, στην κοινή γνώμη, τα δύο αυτά αιτήματα συνυπάρχουν, συμβαδίζουν και συνδέονται: ως αποτέλεσμα, μέτρα που είναι απαραίτητα –αλλά, από στενά πολιτικής πλευράς, επιβλαβή– δύνανται να γίνουν ευκολότερα αποδεκτά όταν συνδέονται με τη συμμετοχή της χώρας στην Ενωμένη Ευρώπη. Διαβάζοντας τις παρατηρήσεις αυτές του Π. Ιωακείμδη, τα παραδείγματα που μου έρχονται στο νου είναι πάμπολλα: λόγου χάρη, η ούτως ή άλλως επιβεβλημένη εξυγίανση των δημοσιονομικών μας πραγμάτων εντάσσεται πλέον στην προοπτική της ΟΝΕ ή η απαραίτητη διαφάνεια στις κρατικές προμήθειες επιβάλλεται πλέον από τους κανόνες της εσωτερικής αγοράς κ.ο.κ. Παράλληλα, τίθεται επιτακτικά το θέμα της διαμόρφωσης μιας συνολικής εθνικής στρατηγικής ως προς την Ε.Κ., που να μην περιορίζεται στο «άρμεγμα» κονδυλίων. Πάνω στο τελευταίο, η κατάληξη του βιβλίου είναι εύγλωττη και εύστοχη, ιδίως δεδομένου του Μακεδονικού προβλήματος που εν τω μεταξύ μας ανέκυψε:

«... η κρίση που διέρχεται ο ευρύτερος γεωγραφικός χώρος, στον οποίο βρισκόμαστε, η προοπτική της νέας παγκόσμιας τάξης και κυρίως η βαθύτερη ευρωπαϊκή ενοποίηση επιβάλλουν, πρώτα απ' όλα, μια διαφορετική συγκρότηση της ελληνικής κοινωνίας και πολιτικής της έκφρασης. Επιβάλλουν τον εκσυγχρονισμό». ■